

## Милош Миленковић

Одељење за етнологију и антропологију  
Филозофски факултет, Београд  
milmil@f.bg.ac.yu

### „Идеални етнограф“

Критичари постмодерне антропологије често су и аргументовано указивали на чињеницу да постмодерна критика антропологије, иако користи дебатни модус и напада традиционалне концепције антрополошких предмета, теорија и метода, она јасно методолошки не формализује концепције које критикује нити оне које уместо њих предлаже. Чланак ипак формализује традиционалне, стандардне интерпретације етнографа, етнографије и информанта, путем увођења појма „идеалног етнографа“. „Идеални етнограф“ је хипотетичко-корективни конструкт, какав пред-постмодерна антрополошка концепција етнографије подразумева, а постмодерна критика настоји да разобличи. Реч је о настојању да се, за потребе преиспитивања теоријско-методолошких домета антропологије 20. века и даље методолошке дебате, изолује позадинска теорија против које је програмски настала постмодерна теорија етнографије.

*Кључне речи:* теорија етнографије, постмодерна антропологија, идеални етнограф, историја антропологије, методологија, антропологија у 20. веку

У контексту историјског преиспитивања теоријско-методолошког наслеђа антропологије 20. века, у чланку користим стратегију повратка „општим местима“ и формализујем, до данас методолошки неформализовану, традиционалну теорију етнографије какву напада постмодерна антропологија.<sup>1</sup> Критичари постмодерне антропологије често су и аргументовано указивали на чињеницу да постмодерна критика антропологије, иако користи

<sup>1</sup> Чланак је резултат рада на пројекту Министарства науке и заштите животне средине РС „Антропологија у 20. веку: теоријски и методолошки домети“ (МНЗЖС 147037).

дебатни модус и напада традиционалне концепције антрополошких предмета, теорија и метода, јасно методолошки не формализује концепције које напада нити оне које уместо њих предлаже.

У овде конструисаној, формализованој „стандардној интерпретацији“, нудим конструкт пред-постмодерне теорије етнографије. Стандардне интерпретације етнографије, етнографа и информанта формализујем као концепцију „идеалног етнографа“ – као позадинску теорију *против* које је програмски настала постмодерна теорија етнографије. Док критичку реинтерпретацију постмодерне теорије етнографије остављам за неку другу прилику, овде се усредсређујем искључиво на стандардну интерпретацију етнографије пре постмодернизације антрополошке методологије. Упркос стандардној интерпретацији саме постмодерне антропологије, према којој она и не може бити методолошки формализована, па са становишта критичара и не представља методолошки релевантан дискурс, у чланку сугеришем како се један од три кључна нападнута концепта – етнографија – може формализовати за потребе

- а) преиспитивања домета антрополошке теорије и методологије 20. века и
- б) даље методолошке дебате.

## „Стандардна интерпретација“ етнографије

Редукована на теренско истраживање, одн. теренски рад, у традиционалној концепцији антрополошког истраживања етнографија је пракса/метод/производ која/који *претходи* теоријском истраживању, с циљем прикупљања података, одн. грађе, за накнадну теоријску анализу и објашњење, по правилу – посматрањем, посматрањем са учествовањем, анкетом или интервјуом информаната. Епистемолошки наивна концепција етнографије као прикупљања података независно и изван теоријског система, као делатности која претходи класификацији грађе, формирању хипотеза и изградњи теорија, јесте први и кључни елемент сагласности америчке антропологије као културне критике, из које у касном 20. веку настаје постмодерна антропологија, и стандардне (цвијићевске) српске етнологије, као националне науке. Циљ ми је да дугорочним поређењем две националне традиције креирам оквир за рефлексiju савремене ситуације у антрополошкој теорији и методологији, стратегијама

- а) „повратка оштим местима“ и
- б) „учења на грешкама“ претходних теоретичара етнографије.

Традиционално схваћена етнографија има за циљ да, као део научног процеса и често као замена за етички неприхватљив и/или неспроводив експеримент, истраживачу омогући да формира корпус етнографске „грађе“, коју ће накнадно сам или у сарадњи са другим истраживачима, помоћу различитих типова анализе, писањем и објављивањем, трансформисати у знање о некој конкретној заједници, култури, теми, феномену итд. Оваква

концепција је инхерентно позитивистичка, заснована на претпоставкама о ирелевантности теоријских модела или идентитета истраживача при „прикупљању“ података на терену (уосталом, сам термин сугерише пасивност процеса).

Друга половина 20. века је период у којем различите конструкционистичке, неореалистичке, феноменолошке, феминистичке и друге критичке традиције доводе у питање позитивистичку концепцију етнографије, наглашавајући активни однос етнографа према проучаваној стварности, јединственост и непоновљивост социјалних релација које он са испитаницима и другим проучаванима формира на терену, инструментално и конвенционално креирајући стварност са проучаванима као коауторима, а ослањајући се на сопствено предтеренско теоријско и шире културно знање.

За потребе уводног аргумента, наглашавам да о дилемама у вези са етнографијом као активним, заједничким производом истраживача и проучаваних, те импликацијама ове промене перспективе по научни статус антропологије, непосредно пре постмодерне теорије етнографије дебатују учесници полемике о томе да ли критичка антропологија штети научном статусу антропологије из седамдесетих,<sup>2</sup> као и бројни аутори који пишу у традицији етнонауке и когнитивне антропологије, и којима је валидност антрополошких категорија као претеренских хипотетичких алата, уосталом, основна преокупација.<sup>3</sup>

Етнографија захтева низ формалних (методолошки курсеви, организација рада, избор теренских техника, евентуално формирање хипотеза путем упознавања са релевантном литературом о задатој теми, обезбеђивање средстава, дозвола за рад, упознавање са претходним истраживањима исте или сличне тематике) или неформалних припрема (организација личног времена, психолошка адаптација и сл.). Често је праћена тешкоћама, посебно у ситуацијама више или мање радикалне културне другости истраживача и проучаваних, где подразумева иницијацију етнографа у проучавану заједницу, повремено и дуготрајно учење страног језика, или не/могућност успостављања дистанце према проучаванима.

Етнографија је, по правилу, праћена и етичким дилемама – од успостављања истраживачког ауторитета, преко изложености морално неприхватљивим или у позитивном законодавству санкционисаним поступцима, до ситуација у којима истраживач бива стављен пред следећи

---

<sup>2</sup> D. Kaplan, *The Anthropology of Authenticity: Everyone his own Anthropologist*, *American Anthropologist* 76, 4, 1974, 824-839; D. Hymes, *Reinventing Anthropology: Responses to Kaplan and David*, *American Anthropologist* 77, 4, 1975, 869-870; J. Fabian, *On professional ethics and epistemological foundations*, *Current Anthropology* 12, 2, 1971, 230-232; I. Jarvie *Epistle to the Anthropologists*, *American Anthropologist* 77, 2, 1975, 253-266.

<sup>3</sup> A. F. C. Wallace, *The Problem of the Psychological Validity of Componential Analysis*, *American Anthropologist* 67, 5, 1965, 229-248; P. Sanday, *The Psychological Reality of American Kinship Terms: An Information Processing Approach*, *American Anthropologist* 70, 3, 1968, 508-523.

избор: да ли да компромитује своје проучаване, па и само истраживање, због порива да интервенише? Етичке и политичке импликације промене концепције етнографског рада ка дијалогу и интересубјективности дијагностиковане су још код Двајера,<sup>4</sup> Шолтија<sup>5</sup> и Фабијана.<sup>6</sup> Овом тренду је, осим општег критичког етоса крајем шездесетих година двадесетог века, претходила и једна од ретких дијагноза кризе антропологије „уопште“, заснована управо на критици стандардне концепције етнографије.<sup>7</sup>

## „Стандардна интерпретација“ информанта

Информант је један од основних, првих и најважнијих (мада традиционално оспораваних) извора информација при истраживањима друштва и културе. Још од најранијих теренских антрополошких истраживања, информант игра значајну улогу у долажењу до основних информација о проучаваној стварности, па из историјских разлога заузима једно од централних места у методолошкој имагинацији теренски оријентисаних истраживања. Историјски, овај концепт се подразумева још из периода ретких и задуго непоновљених истраживања далеких, примитивних или, на други начин, културно другачијих заједница, племена и слично, па рана методолошка имагинација не придаје значај информанту као активном и креативном учеснику истраживачког процеса, већ га третира као пасивни извор информација, медијум кроз који проучавана заједница говори истраживачу о себи.

Иако је и пре рефлексивне, дијалошке, критичке, реторичке, текстуалне, херменеутичке или постмодерне критике било покушаја да се о друштву и култури, на основу теренског истраживања, пише уз свест о специфичности информаната или „са тачке гледишта проучаваних“, они су задуго остали „други“, без „гласа“ којим би ауторизовали или оспорили резултате истраживања. Савремена ситуација је значајно другачија. Глобализација писмености, електронских медија, издаваштва и образовања довела је информанте у положај учесника у научном дијалогу и у значајној мери довела под сумњу ексклузивни ауторитет истраживача да их, уопште, „изабере“. Ове промене су, уз методолошки драгоцене покушаје извођења поновљених студија, посебно снажно обесмислиле концепт „кључног информанта“ – традиционалне етнографске заблуде о „типичном представнику“ проучаване заједнице, чијим ће интервјуисањем, посматрањем и другим анализама истраживач открити релевантне информације о проучаваној заједници.

---

<sup>4</sup> K. Dwyer, *The Dialogic of Anthropology*, *Dialectical Anthropology* 2, 1977, 43-151.

<sup>5</sup> B. Scholte, *Dwelling on the Everyday World: Phenomenological Analysis and Social Reality*, *American Anthropologist* 78, 2, 1976, 585-589.

<sup>6</sup> J. Fabian, *n. d.*

<sup>7</sup> B. Scholte, *Discontents in Anthropology*, *Social Research* 38, 4, 1971, 777-807.

### Проблематизација информанта као

- а) потенцијалног „лажова“ и
- б) потенцијалног коаутора етнографије

има веома дугу историју, и обе варијанте су методолошки проблематизоване макар од антологијских текстова „Како да знате да ли ваш информант говори истину?“<sup>8</sup>, „Методолошки значај информанта који лаже“<sup>9</sup> или „Лажни мојих информаната“,<sup>10</sup> преко уласка проблема поузданости информаната у општи скуп методолошких проблема, а путем расправа на тему да ли је културно-детерминистички „Мит о Самои“, као короборирајуће истраживање и замена за круцијални експеримент у културном релативизму, изграђен на обманама кључних информанткиња.<sup>11</sup>

Иако је, у основи, информант било која особа за коју – у складу са дизајном истраживања и етнографским контекстом – верујемо да може да нам пренесе релевантне информације о проучаваном феномену, процесу, заједници или, најуопштеније, теми нашег истраживања, полемике у методолошкој литератури касног 20. века посвећеној истраживањима друштва и културе, усредсређене су на информанта као коаутора, па и аутора резултата истраживања.

### „Стандардна интерпретација“ етнографа

Филозофију, социологију, историју и антропологију науке друге половине 20. века одликује тренд постепеног прелаза са интерналистичких на екстерналистичке моделе. Ова група метанаучних дисциплина постепено престаје да тежи строгој кодификацији научних циљева, регулацији научних метода и аксиоматизацији научног знања, карактеристичним за традиционално формална, интерналистичка истраживања науке, претежно је посматрајући у вези са друштвеном праксом одн. као део целокупне културне продукције. Њихов првенствени циљ, по правилу, јесте да покажу да знање, формално посматрано идеолошки немотивисаних и културно неспецифичних научних дисциплина, заправо представља корелат, производ, последица и узрок друштвених, културних, економских, историјских и политичких односа, процеса, пројеката и контекста, а да је епистемички статус научних налаза и

---

<sup>8</sup> J. P. Dean and W. Foote Whyte, *How Do You Know If the Informant is Telling The Truth?*, Human Organization 17, 2, 1958, 34-38.

<sup>9</sup> F. Salamone, The Methodological Significance of the Lying Informant, *Anthropological Quarterly* 50, 1977, 117-124.

<sup>10</sup> S. R. Nachman, Lies my informants told me, *Journal of Anthropological Research* 40, 4, 1984, 536-555.

<sup>11</sup> Упор. „Зашто се етнографије разликују: кључне информанткиње као коауторке етнографије“, у: М. Миленковић, Проблем етнографски стварног: Полемика о Самои у кризи етнографског реализма, Етнолошка библиотека, Београд 2003, 150-157.

теорија релативан у односу на културно-специфичне дискурсе, парадигме, концептуалне шеме или истраживачке програме.<sup>12</sup>

Постепена преминација екстернализма развија се у два паралелна, мада релативно независна тока:

- а) истраживањем међуодноса науке и друштва/културе, и
- б) истраживањем улоге појединца у научном процесу.

Резултати оба типа истраживања науке, постепено, из специфичних поддисциплинарних форума прелазе у канонизоване академске курикулуме, па говор о „утицају истраживача на проучавану стварност“, иако у различитим академским срединама познат под другим називима, данас заузима легитимну позицију и у базичном теоријско-методолошком фонду антропологије.

Проблематизацију улоге истраживача у етнографском истраживачком процесу одликује велики обрт у касном 20. веку. Иако иницијално производ увида позитивистички оријентисаних методолога, који су за основни циљ имали да *умање* утицај личности, идентитета, положаја истраживача у социјалној структури, или културе којој „припада“, на истраживачки процес, у покушају да повећају поузданост, објективност и саму „научност“ истраживања друштва и културе, говор о утицају наведених фактора на науку заправо је говор о њиховој одлучујућој и незаобилазно *ограничавајућој* улози. Телеологија метода је, по правилу, уобличавана потрагом за начинима да се субјективност етнографа умањи, а објективност повећа. Већина, иначе, бројних студија на ову тему посматра објективност као диспозицију антрополога-научника, а не као диспозицију процедура које користи. Иако наглашавање политичких, економских, психолошких или етичких аспеката научног рада, наравно, није изум релативиста, екстерналиста, конструктивиста, нити аутора који истражују, пишу и предају искључиво у квалитативним традицијама, савремена проблематизација културних, друштвених и личних елемената научног истраживања јесте – доминантно – говор о проблемима, немогућностима, или о специфичним разликама истраживања оних домена стварности којима се „природне“ и „техничке“ науке не баве.

Наизглед природна и потенцијално веома корисна, теоријска рефлексија о незаобилазној улози истраживача у антропологији и другим дисциплинама које користе етнографију била је предмет, из перспективе проблемско-апликативног погледа на метод, дидактички веома драгоцених полемика, које су и саме уверљиво демонстрирале идеолошке, традицијске и наративне особине производње науке, или теоретисања о њеној производњи. Посебно у осамдесетим и деведесетим годинама, рецепција, натурализација и специфичне интерпретације филозофије постструктурализма у методологији истраживања друштва и културе створиле су атмосферу дубоке кризе

---

<sup>12</sup> О релеванцији дистинкције интернализам/екстернализам за антрополошку методологију в. „Екстернализам и интернализам у теорији етнографије: референтни оквири против језика науке“, у: М. Миленковић, *н. д.*, 17-19.

идентитета многих дисциплина, па и мејнстрима америчке антропологије. Будући да је кризама идентитета, посебно у северноатлантској антропологији, током осамдесетих и деведесетих година придаван велики па и пресудан значај, упознавање друштвеног живота друштвених наука постало је данас део опште дисциплинарне културе у овим областима и представља њихову „нормалну историју“.

Ипак, саме кризе се не користе као прилике за напредак антрополошке науке, већ пре као поводи за рedefинисање дисциплине; „криза“ коју су пред антропологију поставиле феноменологија и критичком теоријом инспирисане интервенције крајем шездесетих може бити и резултат теоријске стагнације а не нужно позитивизма инхерентног дисциплини.<sup>13</sup> Од Стокинга<sup>14</sup> до Петерсона<sup>15</sup>, историчари дисциплине тумаче импликације проблематизација етнографије у историјском контексту, посматрајући их као зависне од друштвено-политичких контекста производње и примене. Стандардна или нормална историја антропологије не барата формалним, прочишћеним методолошким моделима, па је извесно да је дистинкција интернализам/екстернализам у неприлагођеном облику, заправо, неприменљива на историју дисциплине.

Постоји не само статистичка корелација процеса и феномена – као што су позив на академску деколонизацију, проблематизације политизације, феминизација и мултикултурализација високог образовања – са савременим променама истраживања истих тих феномена и процеса. Историчари антропологије констатују теоријско-методолошку трансформацију дисциплине као делимично непредвиђену последицу политичких, економских и културних промена у глобалним и/или локалним контекстима. Промена начина истраживања, писања, објављивања и комуникације научних резултата у дисциплинама које традиционално изучавају културне промене, као и таква промена у писању о њима, данас се пре подразумева него што се даље проблематизује на уџбеничком, енциклопедијском, речничком и другим школским нивоима. У овом процесу, контингентни, перспективни, дијалогски, перформативни, дис-курзивни, драматуршки и наративни карактер научне праксе, посебно у дисциплинама које користе етнографију, одн. теренски рад, престају да буду теме маргиналних псеудометодолошких истраживања на границама науке и књижевне теорије, па су данас студенти ових дисциплина већ на основним студијама позвани да на примерима уче и стрпљиво калибрирају однос према чињеници да ће и сами „писати свој предмет“.

Како појединци и културе/друштва могу да утичу на процес научног истраживања? Двадесети век је релативно дуг период преиспитивања односа идентитета и знања у истраживањима друштва и културе, током којег је историчарима и методолозима овде релевантних дисциплина постало важно

<sup>13</sup> I. Jarvie, *n. d.*, 253.

<sup>14</sup> G. Stocking, *Race, Culture, and Evolution: Essays in the History of Anthropology*, University of Chicago Press, Chicago 1968.

<sup>15</sup> T. C. Patterson, *A Social History of Anthropology in the United States*, Berg, New York 2001.

да испитају какву улогу могу да имају академска и институционална афилијација, економски статус, политичка моћ, класна, расна и родна припадност, теоријско-методолошко образовање, па и сексуална оријентација истраживача, при дизајну истраживања, његовом току, конструкцији резултата истраживања, њиховом објављивању или примени.

Још од раних проблематизација вишеструких улога етнографа који пресеца границе друштвених група, контекста и култура, у Гуденафовом тексту *Мултикултурализам као нормално људско искуство*,<sup>16</sup> или антрополога као „приповедача митова“,<sup>17</sup> до експлицитног предлога претресања личне листе предрасуда пред било које истраживање,<sup>18</sup> утицај „пакета“ који „оптерећује“ етнографа проблематизује се као његов лични хибрид (који ће потом утицати на истраживање, или ће у потпуности уобличити његов резултат), чиме се са релативистичких позиција класичан интерналистички рационализам значајно доводи у питање.

Критичари постмодернизације теорије етнографије управо ће на дистинкцији интерно/екстерно и научно/ваннаучно градити своје најжустрије критике. Тако и Џарви и Гелнер (у наведеним делима) критикују антинаучну релативизацију, субјективизацију и политизацију рационалног пројекта науке, занемарујући чињеницу да је управо њихов узор, Попер, својевремено у академској заједници промовисао концепцију по којој је објективност консензуална, као резултат договора о томе шта ће се у некој научној заједници сматрати објективним, стварним, шта ће бити „проблем“ и где би могло да се трага за „решењем“.<sup>19</sup> Када ову вишедеценијску дебату престанемо да посматрамо као сукоб на линији наука/антинаука, и схватимо да је у питању унутарнаучни сукоб, право питање постаје: где повлачимо границу научне заједнице која треба да достигне консензус, а не да ли је објективност консензуална, односно – ко све (ни)је „идеални етнограф“.

Под постмодернизмом се у антропологији подразумева управо ова широка артикулација сазнања о утицају идентитета на сазнајни процес. Постмодерне критике доводе у везу утицаје горепомнутих типова идентитета истраживача, а налазе истраживања друштва и културе виде као позициониране, некомплетне, делимично или пристрасно истините, те објективне репрезентације проучаване стварности. Идеја истраживања друштва и културе као институционализованих знања која се мењају прилагођавајући се глобалним и локалним политичко-економским контекстима, подразумева и то да је њихова методологија некако повезана са животима истраживача или проучаваних, а истраживање те везе прелази из некадашњег домена

---

<sup>16</sup> W. H. Goodenough, *Multiculturalism as the normal human experience*, *Anthropology and Education Quarterly* 7, 4, 1976, 4-7.

<sup>17</sup> M. Richardson, *Anthropologist - the Myth Teller*, *American Ethnologist* 2, 1975, 517-533.

<sup>18</sup> M. D. LeCompte, *Bias in the Biography: Bias and Subjectivity in Ethnographic Research*, *Anthropology and Education Quarterly* 18, 2, 1987, 43-52.

<sup>19</sup> K. Popper, *Logika naučnog otkrića*, Nolit, Beograd 1973.



социологије и историје науке у некадашњи домен филозофије науке. У овој концепцији, методологија је обичај као и сваки други, део академског фолклора, део свакодневне животне праксе, опционална, контингентна, променљива, заменљива, прилагодљива и, што је најважније – перспективна, никада довољна нити коначна. Истраживач није камера, а његов утицај на проучавану стварност је значајнији од писања или монтаже. У историјској перспективи, најрадикалније последице ове широке промене концепције етнографа представљале су свакако из ње изведене дијагнозе „краја етнографије“<sup>20</sup> и „краја теренског рада“.<sup>21</sup>

## „Идеални етнограф“

У шта би један идеални „етнограф“ (ИЕ) требало да верује? Концепција идеалног „етнографа“ се заснива управо на аутономности и легитимности научног обавештења – као независног од објашњења, у неком смислу раздвојеног од њега, које му претходи и потом га предетрминише, дакле – на епистемолошки наивној концепцији етнографије која претходи антрополошкој теорији.

ИЕ би, пре свега, требало да верује да је стварност независна од свести, ума, пројеката, стремљења, жеља, не/могућности и других диспозиција самих антрополога. Требало би да је „етнографски реалиста“, у смислу да има поверења у пројекат антропологије као науке која својим етнографским методом кореспондира са објективно постојећом стварношћу. Требало би да зна да је за писање науке о култури нужно да верујемо да стварност постоји и да јој је могуће приступити техникама теренског рада. Управо зато традиционална антрополошка методологија јесте логичко-епистемолошка а не гносеолошка, онтолошка нити метафизичка дисциплина. Она регулише, не конституише. Методологија постоји да:

- а) дескриптивном анализом постојећих истраживања открије како се у прошлости истраживало,
- б) унапреди поступке обавештења и објашњења,
- ц) на нормативном нивоу пропише, препоручи и заступа неке теренске технике и аналитичке поступке (за које се одредимо).

ИЕ мора и да верује да је могуће тежити све бољем етнографском методу. Није довољно само веровати у нашу способност да се суочимо са објективном реалношћу; ми јој се морамо на неки начин лично прилагодити, стварајући све прецизније теренске технике, све пажљивије закључивати, све обухватније разматрати промене у њој и – осетљивошћу за њену комплекс-

---

<sup>20</sup> S. Webster, *Realism and reification in the ethnographic genre*, Critique of Anthropology 6, 1, 1986, 39-62.

<sup>21</sup> J. R. Llobera, *The history of anthropology as a problem*, Critique of Anthropology 7, 1976, 17-42.

ност – тежити све бољој науци. У традиционалној концепцији опште методологије, као логичко-епистемолошке критике науке, истраживање логичког оквира, средстава, поступака и организације науке, као и научног система (хипотеза, уопштавања, теорија и сл.), требало је да послужи управо овој другој тежњи – олакшавању провере, убрзавању сарадње, преношења информација, међусобне провере, једном речју – напретку научног метода.

ИЕ би требало и да, на нивоу аксиома, подразумева и не доводи у питање легитимност логике, где се под логиком подразумева модификована „аристотеловска логика цивилизације Запада“. Критичка антропологија шездесетих и седамдесетих, као претходница постмодерне антропологије и као пројекат који изводи кризу научног статуса антропологије из кризе политичког система, посебну пажњу посвећује рехабилитацији ранијих критика „западног етноцентризма“. Уз етнонауку, она представља кључни оквир дебатована етноепистемологија.<sup>22</sup> Најелегантније, мада решење које не исцрпљује проблем, јесте да антропологију једноставно ни не посматрамо као део породице наука; примереније је посматрати је као уметничку, социјално-критичку, културно-критичку, филозофско-рефлексивну или здраворазумску праксу.

ИЕ би требало и да је способен да произведе евиденцију коју је могуће проверити, у смислу да је она део знања – објективног, прецизног, систематичног, општег, стеченог у релативно јасно контролисаним условима и, пре свега, део аутокорективног чињеничног основа за стварање теорија у антрополошкој науци. ИЕ би требало да тежи недвосмисленом, неметафоричном језику, да избегава методолошку моду или хир, да тежи уједначености својих техника и чува идеал интегративне и селективне методолошке праксе. ИЕ, пошто аксиоматски или постулативно (мада најчешће здраворазумски) прихвати могућност објективног сазнања, почиње да примењује претпоставку о томе да је могуће тежити најразумнијем тренутно могућем односу мишљења и стварности – и зато стално проверава критеријуме сазнања (што га разликује од етнографа-аматера; ово, наравно, не значи да аматер не може да произведе на неки начин занимљивију, или етнографску евиденцију којој ће накнадно бити приписана релеванција).

Сумирано, ИЕ би требало:

- а) да верује у објективну стварност (да подразумева да је она независна од антрополошке продукције, од писања етнографије, од наших пројеката, намера, не/могућности, диспозиција самог етнографа итд.);
- б) да буде етнографски реалиста (да верује да антропологија поседује научни метод за генерисање истине кореспонденцијом са објективном стварношћу);

---

<sup>22</sup> Пионирски рад свакако је: В. Scholte, *On the Ethnocentricity of Scientific Logic*, *Dialectical Anthropology* 3, 2, 1978, 177-189. На овом трагу, и постмодерна антропологија типа *writing culture*, изводиће кризу сазнајне из кризе политичке репрезентације.

- в) да проверава и унапређује етнографски метод (да настоји да технике теренског рада и начине обавештавања о културној стварности стално унапређује, прилагођавајући их предмету проучавања);
- г) да подразумева легитимност „класичне“ или „западне“ логике (да је не доводи у питање, било тестирајући је неком ривалском логиком – нпр. мајанском, било одлуком да је игнорише и антропологију сматра уметношћу или само начином живота антрополога) и
- д) да тежи производњи аутокорективне, објективне, систематичне, прецизне, опште евиденције, као и оне која је стечена у релативно контролисаним и поновљивим условима.

У даљем истраживању провераваћу претпоставку према којој је тешко поверовати да су чак и најконзервативнији претходници и критичари постмодерне критике етнографије, у ствари, „етнографски реалисти“ – налик на овде скицираног „идеалног етнографа“, у смислу да се придржавају свих наведених конвенција. Уколико су интерпретативни, реторички, постструктурални и постмодерни „заокрети“ или „револуције“ у дисциплини нешто трајно променили, онда је то нормална, уобичајена, стандардна етнографска пракса: они је нису укинули нити обесмислили, већ отворили за свет другачији од онога за који је конвенционална антрополошка методологија осмишљавала теренске технике деценијама пре критика у касном 20. веку.

Овако методолошки формализоване конвенције омогућавале су „идеалном етнографу“ да пише етнографију која је скуп чињеница раздвојених од интерпретације, „грађу“ или „евиденцију“ на коју би се надовезала или коју би користила *нека и било која* од ње независна теорија, интерпретативни поступак, модел, анализа, или било која друга активност која објашњава на основу етнографија које није и сама произвела. Дакле, ону која не узима у обзир циркуларну конституисаност одн. кохеренцију теорија и описа. Таква етнографија, универзално употребљива у свим временима и академским културама, била је „идеална“. Управо против ове концепције, као позадинске теорије, формирала се постмодерна антропологија типа *writing culture*, као сасвим специфична постмодерна теорија етнографије.

**Miloš Milenković**

## **“The Ideal Ethnographer” \***

*Key words:* theory of ethnography, postmodern anthropology, “the ideal ethnographer“, history of anthropology, methodology, twentieth century anthropology

This article is conceived within the scientific project “Anthropology in the 20<sup>th</sup> Century: Theoretical and Methodological Achievements”. Focusing on the disciplinary debates and critique around Millennium, this first article in a series offers a preliminary redefinition of some of the basic anthropological concepts: ethnography, ethnographer and informant, as used in pre-postmodern theory of ethnography. Critics interpreted postmodern anthropology as a strong form of relativism that is both epistemologically self-refuting and socially irresponsible. Much credit for the resulting turmoil goes to “postmodernists” themselves, as they failed to articulate precisely in what way their project rejects the traditional concept of regulative methodology, and what their reinterpretation of relativist conceptions of truth, authority, reflexivity, objectivity, interpretation and representation is. The critics dwelled heavily on the notion of incompleteness, vagueness and methodological irrelevance of postmodern criticism in anthropology, largely due to the fact that it never put forward clear definitions of the basic concepts it aims to pursue or to relinquish. As opposed to this received view, the article argues that at least one of the basic concepts used by postmodernists can be methodologically formalized: it is that of “traditional” or the “realist ethnographer”. By construing hypothetical “ideal ethnographer”, the article formalizes background theory of ethnography against which the postmodern project raised.

---

\* Translated by the author.